

Asia: VN/5969/2019

Selvitys ei-kaupallisen sijaissynnytysjärjestelyn sallimisesta

Taustaselvitys

Määritelmät

Tieteellinen tutkimustieto

-

Sijaissynnytys Suomessa

-

Sijaissynnytyksiä koskeva kansainvälinen lainsäädäntö

-

Kansallinen malli

Rinnasteiset sääntelymallit

-

Sijaissynnytysjärjestelyiden valvonta

-

Aiottuja vanhempia koskevat edellytykset

-

Sijaissynnyttäjää koskevat edellytykset

-

Muut hoidon edellytykset

-

Raskauden kulku ja lapsen syntymä

-

Korvaukset sijaissynnytysjärjestelyistä

-

Vanhemmuuden vahvistaminen ja jälkikäteinen tuki

Ehdotetussa sääntelymallissa vanhemmuuden vahvistaminen sijaissynnytystapauksissa vaikuttaisi perustuvan hyvin samankaltaiseen menettelyyn kuin mitä nykyisin noudatetaan tilanteissa, joissa lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidoilla ja vanhemmuus tulee vahvistaa. Nykyisin Digi- ja väestötietoviraston (DVV) lakisääteisiin tehtäviin kuuluu vanhemmuuden vahvistaminen myös niissä tilanteissa, joissa lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidoista.

Selvityksessä ei oteta kantaa siihen, mikä viranomaisen vahvistaisi aiottujen vanhempien vanhemmuuden sijaissynnytystapauksissa. DVV suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti siihen, että se voisi toimia vanhemmuuden vahvistavana viranomaisena myös sijaissynnytystapauksissa, sillä ehdotettu sääntelymalli muodostaisi vanhemmuuden vahvistamismenettelystä hyvin samankaltaisen sijaissynnytys- sekä muissa hedelmöityshoitotapauksissa. Etukäteinen valvonta ja hedelmöityshoidon palveluntuottajien kanssa noudatettava menettely johtaisi todennäköisesti siihen, että vanhemmuuden

vahvistamiseen liittyvät asiat ovat selkeitä ja riidattomia. Toisaalta DVV pitää perusteltuna, että arvioitaessa soveltuvaa sääntelymallia sekä viranomaisten tehtäviä huomiota kiinnitetään lapsen ja perheen etuun rajat ylittävissä tilanteissa, joissa tuomioistuimen päätös voi olla sujuvan asioinnin näkökulmasta tarpeen.

Nykyisin vanhemmuus vahvistetaan lähtökohtaisesti ainoastaan silloin, kun lapsi syntyy avioliiton ulkopuolella. Selvityksessä on kiinnitetty huomiota vanhemmuuden määräytymiseen tilanteissa, joissa sijaissynnyttäjä olisi avioliitossa. DVV yhtyy esitettyihin huomioihin. Avioliiton perusteella määräytyvä isyys tallentuu väestötietojärjestelmään pääsääntöisesti automaattisesti lapsen saadessa henkilötunnuksen. Jos sääntelymallissa päädytään siihen, että sijaissynnyttäjä voi olla avioliitossa, vanhemmuuden siirto aiotulle isälle on ratkaistava jollain tapaa. Muutokset väestötietojärjestelmän toimintaan lapsen

rekisteröintitilanteissa aiheuttaisivat todennäköisesti merkittäviä kustannuksia tapausten määrään nähden. Toisaalta on todennäköistä, että asia on järjestettävissä esimerkiksi toimintatapoihin liittyvien keinojen kehittämisen avulla siten, että tietojärjestelmäkustannukset olisivat maltilliset, jos sääntelyssä päädytään vaihtoehtoon, jossa sijaissynnyttäjä voi olla avioliitossa, mutta hänen puolisonsa ei olisi lapsen oikeudellinen isä.

Ehdotuksen vaikutukset

DVV:n tehtävien näkökulmasta merkittävää on sijaissynnytysjärjestelyllä syntyneen lapsen vanhemmuuden vahvistaminen sekä vanhemmuuden määräytyminen ja lapsen rekisteröinti väestötietojärjestelmään.

Vaikutukset DVV:lle riippuvat osaltaan siitä, toimisiko DVV vanhemmuuden vahvistavana viranomaisena sijaissynnytystapauksissa. Kustannuksia DVV:lle voidaan tästä riippuen nähdä syntyvän sekä asianhallinnan että väestötietojärjestelmämerkinnän kehitystoimiin. Suoranaiset henkilötyövuosivaikutukset eivät ole todennäköisiä perustuen sijaissynnytystapausten vähäiseen määrään sekä siihen olettaen, että vanhemmuuden vahvistaminen vastaisi prosessiltaan hedelmöityshoitoihin perustuvaa vanhemmuuden vahvistamista ja tapaukset olisivat selkeitä ja riidattomia.

Sijaissynnytysjärjestelyllä syntyneen lapsen ja tämän vanhemmuuden rekisteröinnin edellyttämät muutokset väestötietojärjestelmään sekä asiankäsittelyyn tulee selvittää ja arvioida. Mahdollisen automatiikan/manuaalikäsittelyn kustannuksiin vaikuttaa lähtökohtaisesti menettely, jolla sijaissynnytysjärjestelyllä syntynyt lapsi ilmoitetaan synnytyksen hoitavan terveydenhuollon toimintayksikön toimesta väestötietojärjestelmään / DVV:lle.

Muutokset väestötietojärjestelmän toimintaan lapsen syntymän rekisteröintitilanteissa aiheuttaisivat todennäköisesti merkittäviä kustannuksia ja tämä on aiheellista huomioida arvioitaessa soveltuvaa sääntelymallia ja suunniteltaessa toimintatapoja. Jos sääntelymallissa päädytään siihen, että sijaissynnyttäjä voi olla avioliitossa, on toteutettavien ratkaisujen ja kustannusvaikutusten kannalta merkityksellistä, onko sijaissynnyttäjän aviopuoliso lapsen oikeudellinen isä vai ei. Tästä riippuen on kehitettävä joko ratkaisu, jolla isyys päätetään ja siirretään sijaissynnyttäjän aviopuolisolta aiotulle vanhemmalle tai ratkaisu, jolla voidaan poiketa siitä pääsäännöstä, että avioliiton aikana syntyneen lapsen isäksi rekisteröity aviopuoliso.

On selvitettävä ja arvioitava, millaiset ratkaisut olisivat ylipäänsä mahdollisia sekä tapausten määrään ja kustannuksiin nähden tarkoituksenmukaisia. On pohdittava, missä määrin kehitetään toimintatapoihin ja manuaalikäsittelyyn liittyviä keinoja ja missä määrin tulee tehdä muutoksia väestötietojärjestelmän toimintaan.

Muuta kansallisesta mallista

On kannatettavaa, että sijaissynnytysjärjestelyjen nykytilanne Suomessa selkiytetään lainsäädännön avulla.

Tärkeänä päämääränä sijaissynnytysjärjestelyjen mahdollistavassa lainsäädännössä on sallittujen sijaissynnytysten ei-kaupallisuus. Vaatimus sijaissynnyttäjän kuulumisesta aiotun vanhemman lähipiiriin, etukäteinen valvonta ja hedelmöityshoidon palveluntuottajien kanssa noudatettava menettely ovat omiaan vähentämään riskiä sijaissynnytysjärjestelyn kaupallisuudesta. Lähipiirin tai läheisten henkilöiden määrittelemisen sukulaisuussuhteen ulkopuolella voi olla sillä tavoin tulkinnanvaraista, että lakia säädettäessä tämä olisi tarpeen määritellä tarkemmin. Lakia säädettäessä olisi toivottavaa ottaa mahdollisuuksien mukaan myös kantaa, miten ratkaistaan tapaukset, joissa havaitaan kaupallisia piirteitä tai esimerkiksi viranomaisen tietoon saatetaan sijaissynnytyksestä vastaanotetun tai annetun suoraa kustannuksia suurempia korvauksia.

Esitetty malli, jossa sijaissynnytyksestä tehdään hoitosuostumus ja palvelusopimus hedelmöityshoitoja antavan palveluntuottajan kanssa, voidaan nähdä edistävän selkeyttä ja riidattomuutta läpi sijaissynnytysjärjestelyn ja siitä seuraavan vanhemmuuden. Tämän voidaan katsoa myös suojelevan sijaissynnyttäjää ja varmistavan käytännössä hänen laillisen oikeutensa pitää synnyttämänsä lapsi itsellään. Vaikkakin tällaiset tilanteet ovat todennäköisesti harvinaisia, lienee syytä pohtia, tulisiko tällaista sijaissynnyttäjän päätöstä seuraava menettely ja mahdollinen lopputulos olla tietyn tasoisesti ennakoitavissa ja lakia säädettäessä myös vastata siihen, mitkä ovat aiottujen vanhempien käytettävissä olevat juridiset keinot ja etenemismahdollisuudet tällaisessa tilanteessa.

Jos sijaissynnyttäjänä voisi toimia avioliitossa oleva henkilö, tulisi samalla myös pohdittavaksi, voidaanko ja pitäisikö avioliittoon perustuva isyysolettama poissulkea sijaissynnytystilanteissa etukäteen. Tämä voisi olla perusteltua sijaissynnyttäjän aviopuolison suojaksi sekä erottamaan avioliitto sijaissynnytysjärjestelystä ja päinvastoin.

Muuta

Muuta lausuttavaa

-

Salovaara Timo
Digi- ja väestötietovirasto

Kökkö Minna
Digi- ja väestötietovirasto